

Urbanisme i radicalitat democràtica a Barcelona. Una història contradictòria.

La Barcelona moderna neix d'un somni: la "ciutat igualitària" que va projectar Ildefons Cerdà el 1859 i agafa forma amb les agregacions de diversos municipis i vil·les veïnes. Però la construcció de la ciutat impulsada per la burgesia catalana va generar especulació, va menystenir les realitats dels municipis incorporats i va privatitzar espais que havien de ser col·lectius. La ciutat de qualitat es dirigí només als territoris de les minories privilegiades, abandonant el centre històric i els barris populars de la perifèria.

La gent de Barcelona, però, va resistir i amb el seu treball i el seu coratge va fer ciutat, precària i deficitària, però digna. Salvador Seguí deia "aquesta ciutat l'han feta els treballadors i els burgesos se l'han apropiat. Però un dia serà nostra."

La II República arriba amb el resultat d'unes eleccions municipals i es proclama en primer lloc a Barcelona. L'urbanisme es posa al servei de les demandes populars i el sistema cooperatiu pren un rol central. Però la dictadura franquista va imposar una altra lògica. Més tard, als anys 60, l'urbanisme "desenvolupamentista", conegut com a "porciolisme", va abandonar els barris populars històrics, els de nova construcció i "d'autoconstrucció". Les operacions immobiliàries per a la població treballadora eren de mala qualitat, sense serveis ni equipaments.

Però la ciutadania es va manifestar amb força a finals dels 60. Homes i dones de les anomenades perifèries van somniar una ciutat i uns barris. Amb les seves lluites van paraitzar projectes impulsats per l'oligarquia com el Pla de la Ribera, a través del qual es volia convertir Barcelona en "una Copacabana de luxe", també van aconseguir convertir en equipaments públics edificis històrics, com ara la Casa Golferichs, davant els intents d'enderrocar-los. I sobre tot van millorar els seus barris.

Les associacions veïnals, alguns col·legis professionals, la premsa local, el Centre d'Estudis Urbans Municipals i Territorials, (CEUMT), el Laboratori d'Urbanisme de Barcelona, (LUB), fins i tot el Cercle d'Economia, van ser expressions d'un moviment ciutadà crític i alternatiu. Es va consolidar una cultura urbana democràtica que va servir de base als programes dels partits i moviments progressistes que van guanyar les primeres eleccions municipals el 1979.

Durant els anys 80 la revolució democràtica va transformar la ciutat. Les reivindicacions veïnals van aconseguir recuperar terrenys per a la ciutat, com les Cotxeres i la Plaça de Sants, i dotar-se d'equipaments, com el primer centre de planificació familiar a Torre Llobeta, lluita capdavantera de les vocalies de dones, entre moltes d'altres. Les actuacions de l'època van millorar la ciutat i les condicions de vida de la majoria de la població. Es va optar per regenerar barris degradats, com Nou Barris, a través de la construcció d'espais públics i equipaments municipals. També es van impulsar nous espais verds com el Parc de l'Oreneta. L'urbanisme va revertir desigualtats socials i va millorar la qualitat de vida de la ciutadania.

Però hi ha l'altra cara. La transició no va arribar a fer net. Les grans famílies de Barcelona com els Sanahuja, els Figueres, els Núñez i Navarro, i els Samaranch, entre d'altres, van continuar concentrant importants quotes de poder. L'especulació immobiliària, la insuficiència del transport públic, l'absència d'un enfocament metropolità i la complicitat amb els lobbys privats són aspectes que s'arrosseguen des d'aquella època.

Així, les obres pels Jocs Olímpics del 92 tot i impulsar la construcció d'importantes infraestructures com la xarxa de clavegueram, i d'obrir la ciutat al mar guanyant platges i llocs d'esbarjo, ja albiren un canvi de tendència. S'incentiva un urbanisme excoent, a través d'hotels de luxe com l'Hotel Rey Juan Carlos I i de grans centres comercials com la Maquinista, en detriment dels barris i el patrimoni urbà, i es prioritza el cotxe privat amb la construcció de les rondes. Les obres olímpiques tampoc no es van aprofitar per fer front a les necessitats d'habitatge social, lliurant tota la Vila Olímpica al mercat privat.

Les administracions, tanmateix, aconseguiren convertir en hegemònic un missatge d'èxit del nou urbanisme. Aquest èxit, especialment visible gràcies als Jocs Olímpics, va atraure, a partir del 1995, nous promotors, constructors i capitals financers. La construcció de grans centres comercials entesos com a àrees de nova centralitat, com el Maremagnum o el Diagonal Mar, o la creació del Meeting Point, expliciten aquest canvi de tendència. A través dels Plans Estratègics el planejament públic es va substituir pel planejament al servei dels promotors privats.

Darrerament, l'especulació hotelera liderada pel sector del Fòrum 2004, i més tard el projecte "smart city" han evidenciat la total separació entre la ciutadania i l'Ajuntament. El que abans es feia amb una certa mala consciència ara es fa amb cinisme i triomfalisme: es privatitzen les voreres dels carrers de la ciutat; els Parcs es posen al servei del turisme com és el cas del Parc Güell; s'ofereixen zones senceres i ben posicionades als capitals financers internacionals com la zona del Port Vell i el nou sector portuari, i es promou el turisme de masses a barris populars com la Barceloneta, Poble Nou o Poble Sec en detriment dels residents. El peu de la muntanya de Collserola s'obre a l'especulació. Els barris populars continuen oblidats.

La lluita veïnal per dignificar els barris, per aturar els desnonaments de famílies empobrides i per accedir al transport públic contrasta amb la voluntat municipal de prioritzar obres faraòniques com el soterrament del trànsit rodat a Glòries, amb un cost estimat de 170 milions d'euros, o d'estrafolaris projectes com la construcció d'una pista d'esquí a la Zona Franca. Tot plegat quan continua sense resoldre l'acabament de la Línia 9 del metro. El resultat és un sentiment de desposseïció de la ciutadania i una insuportable dificultat per accedir a l'habitatge, per disposar d'espais d'esbarjo i d'equipaments culturals de proximitat. En definitiva, una insuportable dificultat per gaudir de la ciutat.

Avui, el poder polític i el poder econòmic destrueixen la ciutat. La Barcelona de "model" s'ha convertit en "marca". La resistència social, però, cada dia és més forta, i és que com va dir l'historiador Hobsbawm, Barcelona ha estat, des de finals del segle XVIII, la ciutat més "revolucionària" d'Europa.

Guanyar l'urbanisme, per una ciutat justa, sostenible, amb memòria i participativa:

1) Per un urbanisme redistributiu.

Volem aturar l'emergència habitacional impulsant el lloguer forçós dels pisos buits en poder de bancs, fons voltors i grans immobiliàries. No volem pisos buits mentre hi hagi famílies desnonades.

Volem que l'ordenació de la ciutat prioritzi els interessos de les majories i especialment els de la població més desafavorida. Això vol dir combatre les desigualtats socials entre barris i persones promovent equipaments públics o autogestionats que ajudin a crear noves centralitats, fomentant un parc públic de lloguer social i garantint un sistema de mobilitat socialment just que connecti tots els barris de la ciutat metropolitana.

Volem més i millor espai realment públic i recuperar les plusvàlues que generen els processos de transformació urbanística controlant el preu del sòl i acabant amb l'especulació.

Volem afavorir la ciutat reproductiva fent compatibles les activitats domèstiques i de cura i les activitats professionals en les diferents etapes de la vida. Volem impulsar la ciutat productiva, protegint el teixit industrial, l'economia social i cooperativa i el comerç de proximitat. La ciutat igualitària és barreja.

2) Per un urbanisme sostenible.

Volem preservar el millor llegat a les generacions futures. Perquè els recursos energètics són limitats i perquè tenim a l'abast diferents formes d'energia, cal millorar l'eficiència energètica del transport metropolità i dels edificis.

Volem una ciutat amb un sistema de mobilitat més saludable, més eficaç, més amable i no agressiva que disminueixi els nivells de contaminació ambiental i acústica, i el nombre d'accidents de trànsit. Això ens obliga a prioritzar un sistema metropolità de mobilitat basat en els vianants i en la bicicleta, en l'ús del transport públic, i en el vehicle privat, per aquest ordre. Cal, doncs, reorganitzar l'espai públic per a que sigui més humà.

Volem una política de rehabilitació de l'habitatge accessible per a tots i totes que millori la funcionalitat i accessibilitat dels habitatges, els faci eficients energèticament, generi treball digne i impedeixi usos especulatius. Volem un urbanisme sostenible també en termes econòmics. Que eviti el malbaratament energètic dels equipaments públics i el sobreendeutament que comporten infraestructures faraòniques de dubtosa utilitat pública. Volem, en canvi, uns teixits urbans amb comerços i usos de planta baixa que afavoreixin les xarxes socials. La ciutat sostenible té cura de les generacions presents i futures.

3) Per un urbanisme amb memòria.

Volem protegir i revaloritzar el patrimoni monumental, l'industrial i el dels barris populars de la ciutat heretada per reforçar les xarxes socials que els hi donen identitat i per evitar processos d'expulsió del veïnat. El passat ens deixa oblidats ofensius que cal recordar i records traumàtics que cal dotar de nous usos i sentits. Cal debatre què pot ser la nova ciutat.

Volem reforçar el perfil propi de cada barri, de cada municipi i de l'estructura metropolitana, llur identitat construïda en el temps i la seva dinàmica pròpia. La ciutat del futur ha de ser el resultat d'una renovació urbana al servei de la gent i de l'economia productiva i no dels sectors econòmics financers.

4) Per un urbanisme participatiu.

Volem acabar amb el despotisme il·lustrat, l'abús de poder dels lobbys econòmics i posar l'urbanisme al servei de les persones. No volem un urbanisme segrestat pel mercat.

Volem processos urbans transparents i entenedors, que promoguin la participació real i vinculant de la ciutadania i que responguin a les prioritats socials del veïnat. Entenem la participació com la possibilitat de la societat civil organitzada i de les persones interessades d'accedir a la informació i d'incidir en el projecte urbanístic presencialment i a través de les noves tecnologies. També de conèixer els retards en l'execució i els desviaments pressupostaris, i demanar, si escau, responsabilitats. La ciutat ha de ser una construcció col·lectiva amb informació i transparència.

En definitiva, estimem Barcelona i la volem recuperar per a tothom. No tenim un projecte de ciutat acabat que doni respostes a tot i a tothom però ens comprometem a construir un nou diàleg amb totes les persones il·lusionades en una ciutat oberta i justa.